

Könyvünnep előtti kengyelfutás

Kengyelfutónak azt nevezték réges-régen, aki az ország nagyjainak hintaja előtt szad, hogy utat nyisson számukra sokadalomban.

Ez az írás kengyelfutóként szeretne eljutni Önökhöz az idei ünnepi könyvhét előtti időben... Miért? Talán az okból, hogy amióta könyv forog a kezemben, ilyen gyöngécske reménnyel nem tekinthetünk a nyomtatott szép szó maradéja elé.

Holott amióta Gutenberg mester őtalálta a könyvnyomtatást, soha annyi helyen nem árusítottak könyvet Magyarországon, mint napjainkban. De ilyen könyveket? Félelmet keltő mértékben megcsappant a kínálat az értékes, emelkedett tartalmú, művészi színvonalú olvasnivalókban. És Dunát lehetne rekeszteni az erdőcselelenséget terjesztő, a gyatán összetakolt, a botrányt kavarázó könyvekkel. Mintha csak egyéb előadata se volna a könyvnek, mint a szilvapálinkából hörpölt mámorító féldecicnek.

Vajon az írók is ebben látják a eírt és széles körben terjesztett mondatok jelentőségét?

Ilyés Gyula így vallott a szépirodalom szerepéről:

„...Amit az ember természetéről tudunk, azt voltaképpen a művészi ábrázolásból, szorosabban a szépirodalomból tudjuk. Úgy érte ez, hogy ami lényegeset, valódit az ember elmondott magáról, hogy mi jóra-rosszra képes, mi esett meg, és mi eshet még meg vele, azt az irodalom nyelvén mondta és mondja el...”

Csoda hát, hogy a zsarnokság mindig gyanakodva nézett az írókra? Hogy negyvennyolcban a forradalmi népek kellett fölnyitnia Táncsics börtöncelláját, hogy Haynauék körözőlevelet bocsátottak ki az akkor már nyilván elesett Petőfi ellen, hogy a bíróság elé állították Horthyék József Attilát, hogy rabsorsra kárhoztatta a Kádár-rendszer Déry Tibort, Zelk Zoltánt, Varga Domokost, Fekete Gyulát, **Eörsi Istvánt** és még másokat is. Ma már tudja a világ, hogy Sztálin szovjet írók százait juttatta haláltáborokba vagy kivégzőosztag elé, s még Gorkij halálának ügyében sem volt vétlén.

Es nemcsak efféle kockázatai vannak az írásnak. Németh László így vélekedett az írói tevékenységről:

„Életveszélyes munka. Mindig izgatott a különféle munkák összehasonlítása. Talán ezért is foglalkoztam annyi mindennel a szőlőkapálástól a fogművességig, a prédikálástól a házimunkáig. Nem egészen vaktában mondom hát, hogy a húsz-harmincféle munka

között, amelyről beszélhetek, a fogalmazás a legnehezebb... az írás a legsúlyosabb testi munkák közül való...”

Már csak azért sem árt ismerünk Németh Lászlónak ezeket a mondatait, mert sok – az irodalmat becsülő – ember is úgy vélekedik: az írás nem is annyira munka, inkább csak játék. Még diplomások körében is gyakorta találkozom azzal a felfogással, hogy írni mindössze annyi, mint a tintát rávinni a papírra. Vagy könnyedén zongorázgatni az írógép billentyűzetén.

Bár jómagam is abból élek, hogy magyar mondatokat vetek papírra, nem hasonlíthatom tevékenységemet az írók munkájához. Mégis meg kell jegyeznem: az újságírás is igénybe veszi az ember testi erejét. Nem csupán arra értem ezt, hogy az anyaggyűjtés néha gyötrelmes utánjárást követel. De a megírás se annyiból áll, ahogyan az ember lefirkant egy nem fontos magánlevelet. Testi-lelki összeszedettség kell még ahhoz is, hogy az ember elfogadható riportot tegyen le a szerkesztő asztalára. Es akkor még igazából nem szoltam a tollforgató idegrendszeri terheiről. Komlós Aladár, a kiváló irodalomtudós, ezt a különös címet adta az írók érzelmi állapotáról szóló tanulmányának: „A művész nem Isten, aki a föld megteremtésekor mindjárt tudni vélte, hogy műve jó; a művész, ha tetszik is neki, amit csinál, rendszerint tele van kétségekkel, csak társai nyugtathatják meg, hogy alkotása nem elhibázott. Nemcsak alkotni vágyik, megbecsülést, szeretetet is akar. Ezért tör hírességre. Ha hiúság ez, e hiúság mélyén szeretetvágy és halhatatlanságvágy ég. Szeretnénk, ha szeretnének...”

Örökké emlékezni fogok egy bő húsz év előtti élményemre. A hatalom által nem éppen pátyolgatott költővel álltunk egy újságáros előtt. Barátom a Kortárs című folyóiratot vásárolta meg, és izgatottan végigpásztázta tekintetével a tartalomjegyzéket. Megkérdeztem, mi ez a mohóság. Ő holtkomolyan felelte: „Nézem, élek-e még.” Vagyis megjelent-e verse a kiadványban.

Egyedül ő volna ilyen szomjas a hírre, nyilvánosságra, szeretetre? Egyik roppant tehetséges prózaírónk a következő, meghatóan naív kérdést tette föl nekem, midőn évekkal ezelőtt tiszántúli riportutamról számoltam be neki: „És mondd, a falusi emberek nem beszéltek neked új könyvemről?” Bizony, nem ejtettek szót emberünk új művéről. Jobbára a felvásárlási árákról, a mezőgazdaságot bénító biztosítási mechanizmusról, a

nyakukra erőltetett, hozzá nem értő vezetőkről folyt a szó. De tudván, hogy közlésem úgy hat majd rá, mint egy vitamininjekció, ezt füllentettem a mesternek: „Még hajba is kapnak némelyik regényalakod miatt – vajon nem onnan való modellről mintáztad-e őket.”

Érdeklődés és szeretet nélkül előbb-utóbb kifulladás az író. Tersánszky Józsi Jenő, akinél kevés nagyobb művészt mutathat föl a huszadik század magyar irodalma, hetvenedik életéve táján arról beszélt nekem, hogy a legmeghökkentőbb eszközöket is megragadja, hogy a közönség valahogy el ne feledje őt. (Akkortájt bizony kiszorították a „nagy irodalom” porondjáról, még bábjátékok szerzőjeként is nehezen boldogult.) Kijelentette: kézen áll a Moszkva tér forgalmában, csak hogy lássák, még itt van; madárhangokat utánoz a rádióban; nyilatkozataiban egykori zeneegyüttesekről beszél, csak hogy a muzsika iránt fogékonyak becsüljék.

Olyan időt élünk, hogy kevés, ha csupán hangoztatjuk: tiszteljük a magyar irodalmat. Tennünk kell érte, nem is keveset. Azok a kiadók, melyeknek fő kötelességük volt a magyar szerzők és művészek istápolása, a tönk szélén vannak, vagy már el is pusztultak. Úgy tetszik, nincs gazdája a klasszikus és a mai magyar irodalomnak.

Tegnap a következő párbeszéd zajlott le az egyik nagy-budapesti könyvesbolt tatárbauszú eladója és köztem:

„Petőfi-összes?” – kérdeztem. „Nincs” – válaszolta. És nincs náluk Arany János-kötet, nincs József Attila, nincs Móricz, nincs Ottlik Géza, Pilinszky János, Tamási Áron, de hasztalan kerestem bármit is Tolsztojtól, Kiplingtől, Dickensstől vagy a Micimackó szerzőjétől, Milnétől. Viszont bőséggel tudott ajánlani a fiatalember olyan könyveket, melyek párizsi örömlányok kalandjairól, az alvilág bajnokainak tetteiről vagy rockénekesek hősi életéről szólnak.

Tehát kevés a szó, hogy becsüljük a régi nagyok hagyatékát, s a mai magyar író alkotásait. Az idei könyvünnepén kérni, követelni kell a magyar toll mestereinek munkáit. Éreztetünk kell minden módon, hogy nincs magyar hazafiság ott, ahol nem virágzik a honi irodalom. Ahol giccsszerzők kiszoríthatják a könyvesboltok kínálatából a valódi értéket, ahol a pályakezdő szépírók nem kapják meg azt a támogatást, mely nélkül nincs alkotói kibontakozás.

Bajor Nagy Ernő